

DELO IN POMEN LÁSZLA HADROVICSA (1910–1997)

Hudo mi je, da slovenski slavisti ne poznajo vsaj jezikovno dostopnih glavnih del lani preminulega madžarskega slavista in hungarista Lászla Hadrovicza. Prvič je bil rojen v naši Lendavi kot sin pomadžarjenih staršev hrvaškega rodu (27. 6. 1910, u. 13. 5. 1997 v Budimpešti); drugič se je po hrvaščini naučil tudi slovenščine, o katere slovstvu je pisal, predvsem pa velja za najboljšega poznavalca starejše hrvaške književnosti, o kateri so njegovi spisi povečini dostopni ali v hrvaščini ali nemščini. Naj poudarim njegovo človeško veličino: ne le strokovno in osebno prijateljstvo, ki naju je vezalo od konca leta 1938, ko sva se v Budimpešti seznanila, marveč posebej njegovo rešilno podporo tako podpisanemu osebno kot drugim rojakom in delno slovenskemu tisku med madžarsko zasedbo v letih 1941–1945. Njegovi obiski v Ljubljani in naši v Budimpešti so bili vselej tudi strokovno plodni, saj je ta prijazni, odprti znanstvenik vselej rad pomagal tako s strokovnimi nasveti kot s priporočili drugim strokovnjakom, kar je mnogim od nas (npr. Ivan Zelko, Ivan Škafar) koristilo pri znanstvenem delu.

Očetovi predniki so govorili kajkavsko, materini pa čakavsko, kar mu je bila vzpodbuda, da se je poglobil v vsa hrvaška narečja in raziskoval – predvsem poleg kajkavske – književnost, pisano v njih. Potem ko je nižjo gimnazijo dokončal – kot od 18. stoletja mnogi prekmurski izobraženci – v Kőszegu, je višjo opravil v Keszthelyu in nato študiral najprej madžarski, latinski in nemški jezik, ki ju je enako odlično obvladoval, nakar se je lotil – predvsem na pobudo profesorja Jánosa Melicha – še slovanskega jezikoslovja, ki je postalo glavno torišče njegovega znanstvenega delovanja. Njegova profesorja sta bila odlična hungarista János Horváth in Zoltán Gombocz, sin prekmurskih slovenskih prednikov, med slavisti pa János Melich, véliki raziskovalec slovanskih prvin v madžarščini, in József Bajza, bolj publicist o hrvaških vprašanjih kot znanstvenik. Po diplomi in doktoratu (1934) je študiral nekaj časa pri M. Vasmerju v Berlinu, toda težka pljučna bolezen je ta študij prekinila. Zdravil se je tudi na Gorenjskem – sestra mu je bila poročena v Kranju – in njegov prvi stavek v slovenščini mi je povedal: »Jaz govorim slovenski kot gorenjski kmetjé ...« Ko je premagal bolezen, se je predal intenzivnemu raziskovanju, v zadnjih letih pa ga je nova bolezen priklenila tudi za več mesecev na posteljo – kjer je nadaljeval z delom.

Po službovanju v peštanski Univerzitetni knjižnici in na Zgodovinskem inštitutu je 1951 postal docent, 1954 pa profesor, od 1965 – po smrti prof. I. Kniezse – do upokojitve 1974 tudi predstojnik katedre za slovansko filologijo.

Laszló Hadrovics je gojil slavistiko z zelo širokih vidikov, poglobljeno v smislu Miklošičevega in Jagićevega zajemanja tako jezikovnega, slovstvenega kot zgodovinskega gradiva in obravnavanja v teh smereh. Zato so mu hrvaški slavisti podelili kot prvemu novoustanovljeno Nagrado Vatroslava Jagića 1995 ne le za njegov izjemni delež v raziskovanju hrvaškega jezika in slovstva, marveč tudi za njegovo vsestransko filološko delo, ki je v prid kulturnih vezi med sosedi, posebno južnoslovanskimi.

Če bi iz ogromnega Hadrovicsevega dela izbrali tisto, kar nam je Slovencem najbližje, bi navedli že njegovo doktorsko disertacijo o medmurskih krajevnih imenih (Muraköz helynevei, 1934), ker je mnogo tamkajšnjih krajevnih imen enakih ali podobnih kot v Prekmurju ter na vzhodnem Štajerskem. Izrazito o Slovencih pa govori eden njegovih prvih spisov v času, ko o nas med sosedi niso kaj prida pisali in vedeli: A szlovének (Slovenci, Magyar Szemle 1939, 49–57), ki na splošno seznanja z našo kulturo. – Med zadnjo vojsko,

ko o Slovencih niso kaj radi slišali na Madžarskem, je Hadrovics v razpravi Madžarsko-slovanski književni stiki (Magyar-szláv irodalmi érintkezések, Madžarsko-slovanski slovstveni stiki, A magyarság és a szlávok, Budapest, 1942, 189–204) govoril predvsem o hrvaških in srbskih stikih, z eno omembo Slovencev. Vendar je z opozorilom na kajkavsko-madžarske zveze dal pobudo tudi za raziskovanje prekmurskega slovstva. Še bolj se je temu vprašanju približal v knjižici Magyar és délszláv szellemi kapcsolatok (Madžarske in južnoslovanske duševne zveze, 1944), kjer se kmalu na začetku ustavlja ob rokopisu Martjanske pesmarice, ki jo je zavoljo mnenja Fanceva in površnega pregleda imel še za hrvaško (prim. V. Novak, Martjanska pesmarica, Ljubljana, 1997). Pokazal je na madžarske predloge nekaterih pesmi, ki jih je Fancev imel za hrvaške izvirne in pojasnil neumljive fraze. Zadnji del je v celoti namenil slovensko-madžarskim vezem, čeprav z napakami.

Za raziskovanje prekmurskega slovstva in njegovega jezika je potrebno poznavanje kajkavskega slovstva, kakor ga predstavlja Hadrovics v mnogih razpravah od 1942 in v antologiji Kajkavisches Literatur (1964). Sem sodi tudi ena od njegovih zadnjih knjig, Ungarische Elemente im Serbokroatischen (Budapest – Köln, 1965) in Madžarski elementi u srbohrvatskom jeziku (Novi Sad, 1986).

Čisto slovensko vprašanje obravnava Hadrovics v študiji Gebete und Gesänge einer slowenischen Rosenkrantzbruderschaft aus dem 17. Jahrhundert (Studia Slavica 3, 1957, 379–401). Tu predstavlja v Budimpešti najdeni osrednjeslovenski rokopis. Drugi tak članek je Pokladne igre u Ljubljani god. 1531 (Zbornik za filologiju i lingvistiku 11, Novi Sad, 1968, 47–48). Ocenil je dve slovenski knjigi: Vilko Novak, Izbor prekmurskega slovstva, Ljubljana, 1976; Ivan Škafar, Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919, Ljubljana, 1978, v Studia Slavica 26, 1980, 210–213).

Najobsežnejša skupina Hadrovicsevih del obsega razprave in knjige, ki obravnavajo hrvaško kajkavsko starejše slovstvo in njegov jezik ter posebej jezik gradiščanskih Hrvatov. Med njimi so tudi slovarji in slovnice. Mimogrede: Hadrovics je soavtor večjega rusko-madžarskega in madžarsko-ruskega slovarja.

Hadrovics ni le doganjiv slovanski etimolog, ki je dopolnil Kniezsev slovar slovanskih izposojenk v madžarščini, marveč je tudi odličen madžarski etimolog in sintaktik, ki je prekosil hungariste s svojimi novejšimi knjigami Osnove funkcijske sintakse madžarščine (A funkcionális magyar mondatten alapjai, 1969) in Madžarska frazeologija (1995). Obe deli bi bili koristni tudi naši lingvistiki.

Hadrovicsevo delo vzbuja občudovanje tako po obsegu kot po vsestranskosti in temeljitosti. Za nas pa bodo ostala neobhodno pomagalo tako pri študiju prekmurščine kot pri raziskovanju madžarskih izposojenk.

Vilko Novak
Ljubljana